

*KHETAUN (SPOLOČNE): S kľúčovými krokmi na
zapojenie rómskych detí do kvalitných
programov vzdelávania v ranom detstve*

**Tréningový modul
a materiály na školenie
pre odbornú i laickú verejnosť**

***Aktivity pre deti nezaradené do
predškolského vzdelávania a ich rodičov***

Vypracovali:

škola
dokorán

2016

Partneri v projekte KHETAUN:

PEDAGOGSKI INŠTITUT

škola
dokorán

Úvod

Tréningový modul je určený školiteľom vyučujúcich, ktorí pracujú s odborníkmi na VSRD (vzdelávanie a starostlivosť v ranom detstve). Prináša potrebné pozadie, teórie a aktivity na vedenie školenia o aktivitách pre deti nezaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov, s osobitným zameraním na rómske deti a ich rodiny.

1. Teoretické východiská

Politiky VSRD v EÚ od roku 1990 do roku 2002

Zlepšenie prístupu k VSRD je jednou z európskych priorít už od roku 1992, kedy boli publikované Odporúčania Rady ohľadom starostlivosti o deti (92/241/EHS). Začiatkom deväťdesiatych rokov však bola hnacím motorom pre podporu rozširovania služieb VSRD najmä účasť žien na trhu práce a snaha o dosiahnutie vyrovnaniejšieho zdieľania pracovných, rodinných a výchovných povinností medzi ženami a mužmi. To znamená, že služby v ranom detstve boli v tom čase koncipované skôr ako služby pre pracujúcich rodičov než ako služby pre deti.

K prvej zmene pohľadu došlo v roku 1996, kedy Sieť starostlivosti o dieťa Európskej komisie publikovala 40 kvalitatívnych cieľov (Európska komisia, 1996). Tento dokument obsahoval návrhy na desaťročný akčný program zlepšenia politík predškolského vzdelávania a starostlivosti v Európe. V tomto dokumente boli služby VSRD prvýkrát poňaté ako výraz detských práv na zodpovedajúcu starostlivosť a vzdelanie už od raného detstva, a nie ako služby pre pracujúcich rodičov. Napriek kultúrnemu vplyvu, ktorý malo týchto 40 kvalitatívnych cieľov pri formovaní politických diskusií a postupov na lokálnej a regionálnej úrovni v celej EÚ, nebol tento dokument Komisiou nikdy oficiálne prijatý, pretože ho považovala za príliš ambiciózny (Lazzari, 2015).

Až do začiatku nového tisícročia sa oficiálne stratégie EÚ v oblasti predškolského vzdelávania a starostlivosti väčšinou zaoberali kvantitatívnym rozšírením ich poskytovania, o čom svedčia aj známe barcelonské ciele (Závery predsedníctva, 2002) - *33% zapojených detí vo veku 0-3 rokov a 90% zapojených detí vo veku 3-6 rokov* - ktoré nijakým spôsobom neriešia kvalitu, ani úlohy vzdelávania, a iba šiestim krajinám sa podarilo dosiahnuť stanovené ciele v oboch vekových skupinách. Preto sa postupne stalo čoraz zrejmejším, že ak sa má dosiahnuť pokrok - a prijať dlhodobá politická vízia, ktorá by sa opierala o spoločné hodnoty a zohľadňovala význam predškolského vzdelávania a starostlivosti pre deti, ich rodiny a spoločnosť ako celok, je nutné prekročiť rámec kvantitatívneho prístupu zameraného len na rozšírenie poskytovania služieb, (Lazzari, 2015).

Úloha VSRD je dôležitá...

V ostatných rokoch financovala Európska komisia zvýšený počet štúdií, zameraných na

Partneri v projekte KHETAUN:

vzdelávacie a spoločenské úlohy predškolského vzdelávania a starostlivosti, medzi inými napríklad:

- 2009: European Commission, Eurydice, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (2009). *Tackling Social and Cultural Inequalities through Early Childhood Education and Care in Europe*;
- 2011: Urban, M., Vandenbroeck, M., Peeters, J., Lazzari, A. in van Laere, K. (2011). *Competence Requirements in Early Childhood and Care. Final Report*;
- 2012: Lazzari, A. in Vandenbroeck, M. (2012). *Literature Review of the Participation of Disadvantaged Children and Families in ECEC services in Europe*;
- 2014: European Commission/EACEA/Eurydice/Cedefop (2014). *Tackling Early Leaving from Education and Training in Europe: Strategies, Policies and Measures*.

Výsledky týchto štúdií vo všeobecnosti ukazujú, že VSRD zohrávajú kľúčovú úlohu v:

- podpore vzdelávacích úspechov detí a bránia im v predčasnom ukončení školskej dochádzky;
- zabezpečovaní rovnakých príležitostí na vzdelávanie; a
- riešení sociálnych a kultúrnych nerovností (Lazzari, 2015).

Tieto štúdie ukázali, že hoci všetky deti ťažia z účasti na predškolskom vzdelávaní a starostlivosti, najviac z nej profitujú deti zo znevýhodneného prostredia.

... ale je potrebné dodržať určité podmienky!

VYSOKÁ KVALITA

Poznatky z výskumov ukazujú, že iba také služby, ktoré poskytujú vysoko kvalitné predškolské vzdelávanie a starostlivosť dokážu zlepšiť kognitívny a sociálno-emocionálny vývoj detí. VSRD vysokej kvality majú pozitívny vplyv na kognitívny a sociálno-emocionálny vývoj (Lazzari a Vandenbroeck, 2012, Burger, 2010). Tieto účinky sú obzvlášť významné pre deti ohrozené sociálnym vylúčením (EACEA, 2009). Naopak, nízka kvalita poskytovaných VSRD môže v skutočnosti poškodiť vývoj detí, narobiť viac škody než úžitku a prispieva k prehľbovaniu nerovnosti namiesto jej odstraňovania (Nesse, 2009).

JEDNOTNÝ A SPRAVODLIVÝ PRÍSTUP

Deti z rodín s nízkymi príjmami a prisťahovaleckých rodín navštevujú predškolské zariadenia zriedkavejšie a pokiaľ ich navštevujú, často ide o zariadenia poskytujúce služby a vzdelávanie nižšej kvality. Zároveň častejšie chýbajú a zriedkavejšie sa im načúva (Ghysels & Van Lancker, 2011; Noailly, Visser, & Grout, 2007; Vandenbroeck & Lazzari, 2014).

Výskum teda jasne dokazuje, že nemôžeme hovoriť o kvalite bez rovnosti, pretože kvalita a rovnosť vzájomne súvisia a dopĺňajú sa. Vyzývame teda na úsilie smerujúce nielen k zvýšeniu KVALITY, ale aj k zlepšeniu DOSTUPNOSTI vzdelávania a služieb v ranom detstve (Lazzari, 2015), ako je uvedené aj Európskej komisie z roku 2011 'ECEC: providing all our children with the best start for the world of tomorrow' ('VSRD: poskytnime všetkým deťom ten najlepší štart do sveta zajtra').

Partneri v projekte KHETAUN:

Čo na to literatúra a výskum?

Služby VSRD najmenej využívajú deti z etnických menšín, deti z neúplných rodín a ďalších sociálne znevýhodnených skupín (Európska komisia, Eurydice a EACEA, 2009) a deti z etnických menšín a rodín s nízkymi príjmami čoraz častejšie narážajú na problémy s prístupom k službám VSRD (Vandenbroeck a Lazzari, 2013). Je tiež jasné, že *"Najznevýhodnenejšie deti sú v službách predškolského vzdelávania a starostlivosti zastúpené najmenej!"* (Woodhead, 2014).

V tomto ohľade je dôležité zdôrazniť význam osvetovej práce:

"Osvetová práca predstavuje dôležitý spôsob ako dosiahnuť, aby boli služby VSRD užitočné a žiaduce. Keďže deti zo znevýhodnených rodín sú v rámci služieb VSRD nedostatočne zastúpené, je osvetová činnosť prvým krokom k vybudovaniu mostov dôvery medzi marginalizovanými skupinami a službami predškolského vzdelávania a starostlivosti. Môže byť účinné prepojiť túto prácu k činnosťou lokálne zavedených dobrovoľných organizácií, ktoré už majú s marginalizovanými skupinami rozvinuté pevné vzťahy a vybudovanú dôveru." (OSI, 2006).

Osvetová práca je dôležitá, pretože všetky deti majú rovnaké právo na vzdelanie, čo dokumentujú aj tri dôležité dokumenty z hľadiska ľudských práv a práv dieťaťa:

- Všeobecná deklarácia ľudských práv, 1948, článok 26;
- Deklarácia práv dieťaťa, 1959, princíp 7;
- Dohovor o právach dieťaťa, 1989, článok 28.

Z hľadiska sociálnych, demografických a ekonomických faktorov, je terénna práca tiež veľmi dôležitá, pretože dokáže zabezpečiť, že s informáciami, ktoré získame v teréne dokážeme vytvoriť užitočné, finančne dostupné, kvalitné a žiaduce služby VSRD.

Vzhľadom na to, že deti zo znevýhodneného prostredia, ku ktorým patria aj rómske deti, sa stretávajú s vážnymi problémami, súvisiacimi s chudobou, sociálnym vylúčením a zlým domácim učebným prostredím, narastá potreba existencie vysoko kvalitných programov VSRD. Štúdia *Efektívne poskytovanie predškolského vzdelávania* (EPPE) (Sylva et al., 2004) ukázala, že:

- zraniteľné deti najviac ťažia z kvalitných programov vzdelávania v ranom detstve;
- musí dochádzať k interakcii medzi deťmi, ktoré pochádzajú z rôznych prostredí (rodín, kultúr, majú rôzny etnický pôvod, sociálno-ekonomické postavenie, rôzne jazykové prostredie, podmienky a príležitosti na učenie, atď.);
- zaradenie detí do predškolského vzdelávania dokáže zmierniť sociálnu nerovnosť a celkovo podporiť lepšie výsledky vo vzdelávaní;
- zaradenie detí do predškolského vzdelávania zlepšuje všetky aspekty kognitívneho a sociálneho vývinu dieťaťa (napríklad nezávislosť, koncentráciu, spoluprácu, vzťahy s rovesníkmi);

Partneri v projekte KHETAUN:

*KHETAUN (SPOLOČNE): S kľúčovými krokmi na
zapojenie rómskych detí do kvalitných
programov vzdelávania v ranom detstve*

- čím skôr začne dieťa navštevovať predškolské zariadenie (pred dosiahnutím troch rokov veku), tým lepšie intelektuálne výsledky dosiahne; vo veku troch rokov mali tieto deti lepšie vzťahy s rovesníkmi.

Partneri v projekte KHETAUN:

PEDAGOGSKI INŠTITUT

škola
dokorán

2. Výsledky vzdelávania

Účastníci sa:

- dozvedia o dôležitosti kvalitných programov VSRD, dôležitých najmä pre zraniteľné skupiny detí (vrátane Rómov);
- dozvedia o súčasných stratégiách EÚ, ktoré zdôvodňujú potrebu robiť aktivity s deťmi, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodinami;
- dozvedia o nových výskumných údajoch, ktoré zdôvodňujú potrebu implementácie aktivít s deťmi, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodinami, s osobitným zameraním na rómske deti;
- dozvedia o situácii v oblasti integrácie rómskych detí v školstve krajín EÚ, v porovnaní s nerómskymi deťmi ;
- dozvedia dôvody nezaradenia rómskych detí do vzdelávacieho systému;
- preskúmajú, ako je možné prekonať dôvody spôsobujúce nezačlenenosť do národného / lokálneho prostredia;
- dozvedia o budovaní dôvery medzi rómskymi rodinami, pedagógmi a predškolskými zariadeniami;
- dozvedia o budovaní spolupráce medzi kľúčovými aktérmi (predškolskými zariadeniami, odborným personálom, rómskymi rodinami, rómskymi a miestnymi komunitami);
- preskúmajú koncepciu kvalitných postupov, ktoré sú kľúčovým predpokladom pre úspešné začlenenie rómskych detí do systému predškolského vzdelávania a starostlivosti;
- dozvedia o situácii rómskych komunít v partnerských krajinách všeobecne aj vo vzťahu k začleneniu do systému predškolského vzdelávania a starostlivosti;
- zlepšia svoje schopnosti zaistiť väčšiu mieru účasti rómskych detí v kvalitných programoch VSRD;
- navzájom podelia o svoje skúsenosti a dozvedia sa o zavádzaní aktivít pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov v iných krajinách;
- preskúmajú nové možnosti zavádzania činností pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov v každej z krajín;
- navzájom podelia a dozvedia sa o procese vytvárania jazykovo, kultúrne a vývojovo vhodných viacjazyčných materiálov pre deti (obrázkových kníh) v každej z partnerských krajín;
- preskúmajú možnosti, ako vylepšiť obrázkové knihy, ktoré už v rámci projektu vznikli;
- preskúmajú možné využitie obrázkových kníh a ďalších didaktických materiálov pri aktivitách s deťmi, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov;
- vytvoria a zoznámia sa so základnými zásadami, ktoré treba dodržiavať, aby sa úspešne zaviedli aktivity pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov;

Partneri v projekte KHETAUN:

- budú navzájom učiť a podporovať sa.

Školenie kombinuje prezentáciu teórie a aktivity pre účastníkov. Aktivity zahŕňajú individuálnu prácu, ako aj aktivity v malých a veľkých skupinách. Cieľom školenia je stimulovať účastníkov intelektuálne aj v reakciách. V programe je zahrnutý aj čas na reflexiu.

3. Aktivity (program školenia)

1. deň	
1. časť: (1,5 h)	Úvodné slovo Predstavenie účastníkov Predstavenie výsledkov školenia Očakávania účastníkov
2. časť: (1,5 h)	Zdôvodnenie toho, prečo je potrebné vykonávať <i>aktivity s deťmi, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičmi</i> (údaje z výskumov): • Politiky predškolského vzdelávania a starostlivosti v EÚ • práva detí • sociálne a ekonomické faktory • chudoba • sociálne začlenenie • domáce prostredie • vplyv kvalitného predškolského vzdelávania a starostlivosti na znevýhodnené deti
3. časť: (1 h)	Výzvy vo vzťahu k <i>aktivitám pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov</i>
4. časť: (2 h)	Miera účasti rómskych detí vo vzdelávacom systéme a dôvody ich nízkej účasti Zabezpečenie vyššej miery účasti rómskych detí na kvalitných programoch VSRD; • <i>Kľúčové zásady Kvalitného rámca pre vzdelávanie a starostlivosť v ranom detstve;</i> • <i>Zásady kvality ISSA;</i> • <i>Kvalitný rámec pre postupy v službách pre deti mladšie ako tri roky.</i>

Partneri v projekte KHETAUN:

	Zamyslenie nad 1. dňom školenia
--	---------------------------------

2. deň	
5. časť:	Hlavné odkazy prvého dňa Voľné otázky
(1,5 h)	Vykonávanie <i>aktivít pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov</i> - <u>partnerské učenie</u>
6. časť:	Vykonávanie aktivít pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov - partnerské učenie
(1,5 h)	
7. časť:	Preskúmanie možného využitia obrázkových kníh a ďalších didaktických materiálov pri vykonávaní činností pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov;
(1,5 h)	
8. časť:	Spoločný vývoj usmernení na vykonávanie <i>aktivít pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov</i> na základe diskusií počas školenia a skúseností všetkých účastníkov.
(1,5 h)	Voľné otázky Zamyslenie

Partneri v projekte KHETAUN:

1. deň

1. časť

a) Úvodné slovo a predstavenie účastníkov

Uvítanie a predstavenie účastníkov sú dôležité, pretože udávajú tón školenia. Predstavte sa pomerne podrobne, aby sa účastníci dozvedeli niečo o vašej práci aj o vás osobne. Potom použite krátku aktivitu na zahriatie, ktorá ľudí povzbudí zoznámiť sa, spoznať sa a začať spolu komunikovať. Môžete použiť napríklad aktivitu *"Príbeh môjho mena"*:

1. Najprv si musíte nájsť partnera (niekoho koho nepoznáte).
2. Vysvetlite svojmu partnerovi, čo znamená vaše meno (ak má nejaký význam) a odkiaľ pochádza (môžete tiež hovoriť o svojej prezývke, zmeniť si meno, či sa vám vaše meno páči alebo nepáči).
3. Máte 2 minúty na to, aby ste porozprávali príbeh svojho mena. Ten, kto počúva, vám nesmie klásť otázky.
4. Potom si vymeníte úlohy - vy budete ten, kto počúva, a partner vám porozpráva príbeh svojho mena.
5. Na záver aktivity každý predstaví príbeh mena svojho partnera celej skupine.

Je tiež dôležité informovať účastníkov o všetkom, čo sa týka logistiky, napríklad o:

- umiestnení toaliet
- využívaní zariadenia v školiacom centre
- časoch jedál či o konaní akýchkoľvek špeciálnych podujatí
- tom, že si majú vypnúť mobilné telefóny
- atď.

b) Predstavenie výsledkov školenia

Preskúmanie cieľov a zámerov vzdelávania - čo sa účastníci dozvedia, prežijú, čo budú schopní v dôsledku školenia dosiahnuť. Je vhodné pripraviť si ciele na samostatný hárok v PP.

c) Očakávania účastníkov

Potrebné materiály:

- ☐ nalepovacie papieriky post it rôznych farbieb (žltá, modrá, zelená)
- ☐ perá,

Partneri v projekte KHETAUN:

- flipchart s nadpisom "Mozaika očakávaní".

Každý účastník dostane 3 nalepovacie papieriky. Na žltý papierik napíše, ako by sa rád počas školenia cítil, aké pocity by chcel zažívať. Na modrý papierik napíše, čo by sa chcel počas školenia naučiť, aké vedomosti a zručnosti by chcel získať. Na zelený papierik dokončí vetu: *Nechcem/nepáči sa mi...* Potom sa papieriky nalepia na flipchart s nadpisom "Mozaika očakávaní".

V závere druhého dňa školenia školiteľ okomentuje a zamyslí sa nad informáciami zozbieranými počas aktivity "Mozaika očakávaní".

2. časť

Zdôvodnenie prečo vykonávať aktivity s deťmi, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičmi (údaje z výskumov)

Výsledky:

- dozvedieť sa o dôležitosti kvalitných programov VSRD, dôležitých najmä pre zraniteľné skupiny detí (vrátane Rómov);
- dozvedieť sa o súčasných politikách EÚ, ktoré zdôvodňujú potrebu vykonávania aktivít s deťmi, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodinami;
- dozvedieť sa o nových výskumných údajoch, ktoré zdôvodňujú potrebu implementácie aktivít s deťmi, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodinami, s osobitným zameraním na rómske deti;

Potrebné materiály:

- Podklady (PPT Session 2_RATIONALES)
- Opis teoretického pozadia (pozri č. 1 v tomto module)
- papiere
- ceruzky a pastelky

Opis aktivity

1. Skupinová práca (brainstorming): aby ste dosiahli hladký úvod do témy, položte účastníkom nasledujúce otázky, jednu po druhej (obrázok 2):
 - a. ... prečo je VSRD (vzdelávanie a starostlivosť v ranom detstve) dôležitá?
 - b. ... aké sú kľúčové úlohy VSRD?
 - c. ... čo VSRD poskytuje / umožňuje/ čomu predchádza / podporuje / atď. /?

Partneri v projekte KHETAUN:

- d. ... prečo je dôležité realizovať *aktivity s deťmi, ktoré sa nepodieľajú na VSRD a ich rodinami?*

Uistite sa, že ste si všetky odpovede zapísali (najskôr prvú otázku s odpoveďami na ňu, potom druhú otázku s odpoveďami atď.). Pri zapisovaní odpovedí alebo na konci tejto aktivity sa pokúste kategorizovať odpovede do kategórií, ako napríklad "lepší vývoj dieťaťa", "podpora rodičov", "sociálne začlenenie" atď. To pomôže účastníkom lepšie pochopiť potrebu kvalitného VSRD a *aktivít pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov.*

2. Mini-prednáška o hlavných stratégiách EÚ ohľadom VSRD (snímky 3-7; Opis teoretického pozadia).
3. Pre lepšiu predstavu o tom, kde sa vaše krajiny nachádzajú z hľadiska miery účasti na VSRD, môže byť prospešné uviesť zopár čísel týkajúcich sa miery účasti na predškolskom vzdelávaní v posledných rokoch (na snímke 8 je uvedený prípad Slovinska).
4. Skupinová aktivita: v prípade Slovinska počet detí zapísaných do predškolských zariadení klesol, takže sme túto situáciu využili na zamyslenie sa na nad tým, prečo k tomu došlo a kto sú deti, ktoré sa nepodieľajú na službách VSRD (snímka 9). Ak je to vo vašej krajine podobné, môžete si položiť tú istú otázku. Ak nie, skúste sa zamyslieť nad týmto: *Aká úspešná je vaša krajina čo sa týka zapojenia najviac znevýhodnených detí do služieb VSRD?*
5. Mini-prednáška o osvetovej práci (snímky 10-11; Opis teoretického pozadia).
6. Skupinová aktivita: Prečo je osvetová práca dôležitá? (snímka 12). Táto aktivita vám umožní plynulý prechod k prezentácii údajov z výskumu, ktorá bude nasledovať. Táto aktivita je dôležitá aj preto, že ak vieme, v čom spočíva prínos osvetovej práce, dokážeme lepšie presadzovať rovnaký prístup k VSRD pre všetky deti.
7. Mini-prednáška o údajoch z výskumu, rozprávanie o tom, prečo sú *aktivity pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov* dôležité. Údaje z výskumov o: právach detí; sociálnych a hospodárskych faktoroch; chudobe; sociálnom začlenení; domácom prostredí; vplyve kvality VSRD na znevýhodnené deti (snímky 13-20; Opis teoretického pozadia).

Partneri v projekte KHETAUN:

3. časť:

Výzvy vo vzťahu k aktivitám pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov

Výsledky:

Účastníci:

- preskúmajú možnosti ako prekonať dôvody vedúce k nezačleneniu do prostredia svojej krajiny / lokálneho prostredia;
- oboznámia sa so stratégiami a odskúšajú si stratégie:
 - na implementáciu aktivít pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodiny;
 - na budovanie dôvery medzi rómskymi rodinami, pedagógmi a predškolskými zariadeniami;
 - na budovanie spolupráce medzi kľúčovými aktérmi (predškolskými zariadeniami, odborným personálom, rómskymi rodinami, rómskymi a miestnymi komunitami);
- dozvedia sa o situácii rómskych komunít v partnerských krajinách všeobecne aj vo vzťahu k začleneniu do systému predškolského vzdelávania a starostlivosti;
- rozvinú svoje schopnosti zaistiť väčšiu mieru účasti rómskych detí v kvalitných programoch VSRD;
- podelia sa o svoje skúsenosti a dozvedia sa o zavádzaní *aktivít pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov* v partnerských krajinách;
- preskúmajú nové možnosti zavádzania činností pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov v každej z krajín.

Potrebné materiály:

- podklady (PPT Session 3_CHALLENGES)
- papiere (A4)
- ceruzky a pastelky
- papiere na flip chart

Opis aktivity:

1. Samostatná práca (snímka 2); cca 5-7 minút

Účastníci samostatne premýšľajú/ reflektujú na tému:

- Aké je vaše osobné pranie / ideál / snaha /... / ohľadom aktivít pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov?
(Čo by ste chceli v budúcnosti vidieť / o čo sa usilujete v súvislosti s aktivitami pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov)

Po premyslení si odpovedí by účastníci mali napísať k čomu dospeli (dokončiť nas-
Partneri v projekte KHETAUN:

ledujúcu vetu):

- Moja aktuálna otázka / obava / pochybnosť / profesionálna výzva vzhľadom na aktivity pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov, je...

2. Práca vo dvojiciach (snímka 3); cca 10-13 minút

Každý účastník by mali zdieľať svoju osobnú výzvu s kolegom v páre.

Na základe svojho osobného prania a aktuálnej otázky by mali účastníci vypracovať jednu spoločnú profesionálnu výzvu vo vzťahu k Aktivitám. Táto spoločná výzva by mali byť formulovaná čo najkonkrétnejšie.

Opis profesionálnej výzvy by mal začínať slovom "ako":

Príklad: Ako by sme mohli zabezpečiť/ stimulovať/ preskúmať / podporiť / vybudovať dôveru / pochopiť rozdiely /...

3. Práca v malých skupinách (snímka 4); cca 20 minút

Vytvorte skupiny zložené z dvoch párov.

Zdieľajte spoločne vypracovanú profesionálnu výzvu s kolegami v skupine.

V malej skupine vytvorte / nakreslite / zdramatizujte (zahrajte) /... /:

- slogan / chytľavé heslo / motto; alebo
- propagačný leták; alebo
- kampaň; alebo
- pracovný plán atď.

ktoré vám pomôžu vyriešiť túto konkrétnu odbornú výzvu súvisiacu s aktivitami pre deti...

Podajte sa o výsledok s ostatnými!

Dôležité: Naplánujte si dosť času na diskusiu, pretože zdieľanie a vzájomné učenie sa je veľmi dôležitou súčasťou tejto aktivity.

Partneri v projekte KHETAUN:

4. časť

A. Miera účasti rómskych detí vo vzdelávacom systéme a dôvody ich nízkej účasti

Výsledky:

- dozvedieť sa o situácii ohľadom integrácie rómskych detí do školského systému v krajinách EÚ v porovnaní s nerómskymi deťmi ;
- dozvedieť sa o dôvodoch nezačlenenosti rómskych detí do vzdelávacieho systému;
- preskúmať možnosti ako prekonať dôvody, ktoré vedú k nezačlenenosti do prostredia svojej krajiny / svojho lokálneho prostredia;

Potrebné materiály:

- Podklady (session 4; snímky 1-10)
- papiere
- ceruzky a pastelky

Opis aktivity

1. Mini-prednáška o situácii v oblasti integrácie rómskych detí do vzdelávacieho systému krajín EÚ v porovnaní s nerómskymi deťmi (snímky 2-7);
2. Pracujte v malých skupinách: diskutuje o dôvodoch nezačlenenosti rómskych detí do systému vzdelávania; spíšte si zistenia/nápady; výsledky zo skupín;
3. Mini prednáška o dôvodoch nezačlenenosti rómskych detí do systému vzdelávania (snímky 8, 9);
4. Práca v malých skupinách: skúmanie možností na prekonanie dôvodov nezačlenenosti do prostredia svojej krajiny či do lokálneho prostredia; diskusia o témach, zapísanie nápadov; prezentácia skupín.

B. Zabezpečenie vyššej miery účasti rómskych detí na kvalitných programoch VSRD;

- *Hlavné zásady Kvalitného rámca pre vzdelávanie a starostlivosť v ranom detstve;*
- *Zásady kvality ISSA;*
- *Kvalitný rámec postupov v službách v ranom detstve pre deti mladšie ako tri roky*

Výsledky:

- preskúmať kvalitné postupy, ktoré sú kľúčovým predpokladom úspešného začlenenia rómskych detí do systému predškolského vzdelávania a starostlivosti;

Potrebné materiály:

- Podklady (session 4; snímky 11-22)

Partneri v projekte KHETAUN:

- papiere
- ceruzky a pastelky

Opis realizácie

1. Mini-prednáška o dôležitosti kvalitných programov VSRD pre ohrozené deti (snímky 12, 13), odpoveď EÚ na tento problém v podobe koncepcie Európskeho rámca kvality (snímky 14-20); poukázanie na paralelu so zásadami kvality ISSA, predstavenie zásad kvality ISSA (snímka 21)
2. Práca v malých skupinách: zamyslenie nad 2 otázkami (pozri nižšie), zapísanie nápadov a zdieľanie/predstavenie výsledkov skupín. 2 otázky na zamyslenie:
 - Ako používať zásady ISSA v praxi?
 - Ako môžu zásady ISSA pomôcť pri budovaní kvalitných postupov?

Uzatvorenie 1. dňa (Zamyslenie sa nad 1. dňom)

Potrebné materiály:

- Nalepovacie papieriky post it
- Ceruzky

Opis aktivity

1. Každý z účastníkov samostatne odpovie na nasledujúce 4 otázky:
 - i. Zapište si 3 nové veci, ktoré ste sa dnes dozvedeli.
 - ii. Zapište si 2 veci, o ktoré sa podelíte so svojimi kolegami.
 - iii. Zapište si 1 vec, ktorú by ste chceli bližšie preskúmať.
 - iv. Je niečo, čo by ste dnes chceli zmeniť?

Partneri v projekte KHETAUN:

2. deň

Časti 5 a 6

A. Aktivita na zahriatie; Hlavný odkaz prvého dňa; Voľné otázky

Predtým než začnete reagovať na spätnú väzbu od účastníkov týkajúcu sa 1. dňa školenia, je dôležité urobiť aktivitu na zahriatie s cieľom vytvoriť skupinovú dynamiku a pomaly účastníkov priviesť od ich každodenných povinností ku vzdelávaniu. Môžete použiť rôzne aktivity podľa vlastného výberu. Aktivitu si vopred naplánujte – možno si budete potrebovať pripraviť nejaké materiály!

Po zahrievacej aktivite je dôležité stráviť nejaký čas reakciami na pripomienky účastníkov k prvému dňu školenia. Je tiež dôležité, aby ste rátali s časom, ktorý budú účastníci potrebovať na to, aby sa utvrdili v tom, čo sa naučili v prvý deň.

Uistite sa, že ste sa venovali otázkam účastníkov ešte pred začatím 2. dňa školenia. Ak školenie vediete spolu s kolegom, preskúmajte otázky a zamyslite sa nad odpoveďami na ne spolu.

Odpovedajte na otázky alebo komentáre ohľadom 1. dňa školenia v rámci spätnej väzby. Začnite s odpoveďami na jednoduchšie otázky. Ak školíte vo dvojici, pri odpovediach na otázky sa striedajte. Samozrejme, môžete v odpovediach na seba navzájom nadväzovať.

Prípadne môžete požiadať aj účastníkov, aby sa počas odpovedí na otázky podelili o svoje skúsenosti.

Vráťte sa k očakávaným výsledkom školenia a programu 2. dňa. Pripomeňte účastníkom čo ste už urobili na dosiahnutie výsledkov školenia a oboznámte ich s tým, čím sa budete zaoberať dnes.

B. Zavádzanie aktivít pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov - partnerské učenie

Výsledky:

- podeliť sa o skúsenosti a dozvedieť sa o zavádzaní aktivít pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov vo viacerých krajinách;
- preskúmať nové možnosti zavádzania aktivít pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov v každej z krajín

Partneri v projekte KHETAUN:

Potrebné materiály:

- Flipchart,
- perá/fixky,
- PPT prezentácie (časti 5 a 6 - partnerské učenie)

Opis aktivity:

Účastníci by sa mali rozdeliť do menších skupín. Každá skupinka dostane flipchartový papier a perá/fixky. Účastníci v každej malej skupine spolu zdieľajú svoje skúsenosti, metódy a hlavné zistenia týkajúce sa vykonávania činností pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov, so zameraním na:

- cieľové skupiny
- informačnú kampaň
- ciele a zámery
- formy a obsah,
- výhody pre deti, rodičov, odborníkov,
- výzvy.

Účastníci svoje zistenia napíšu na flipchart. Po dokončení práce v malých skupinách, každá skupina odprezentuje svoje závery ostatným účastníkom. Po každej prezentácii vyzvite ostatných účastníkov školenia, aby vyjadrili svoje názory a komentáre k prezentácii. Moderátor pripraví na základe prezentácií malých skupín krátku reflexiu a záverečné zhrnutie.

Dôležité: V tejto časti je dobré ak vám pomôže druhý školiť, ktorý bude robiť poznámky, prípadne môže poznámky z prezentácie malých skupín zapisovať jeden z účastníkov. Všetky informácie a skúsenosti, ktoré budú účastníci zdieľať - *v tejto časti a počas celého školenia* - poskytnú základ pre poslednú časť (časť 8): *Spoločný vývoj pokynov na vykonávanie aktivít pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov na základe diskusií počas školenia a skúseností všetkých účastníkov.*

Partneri v projekte KHETAUN:

7. časť

Výsledky:

- zdieľať a dozvedieť sa o procese vytvárania jazykovo, kultúrne a vývojovo vhodných viacjazyčných materiálov pre deti (obrázkových kníh) v každej partnerskej krajine;
- preskúmať možnosti, ako vylepšiť obrázkové knihy, ktoré už v rámci projektu vznikli;
- preskúmať možné využitie obrázkových kníh a ďalších didaktických materiálov pri vykonávaní činností s deťmi, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov;

Potrebné materiály:

- obrázkové knihy,
- ďalšie jazykovo, kultúrne a vývojovo vhodné viacjazyčné materiály pre rómske deti,
- PPT prezentácie (časť 7 - obrázkové knižky)

Opis aktivity:

Každá partnerská krajina prinesie a predstaví jazykovo, kultúrne a vývojovo zodpovedajúci viacjazyčný materiál pre deti (obrázkovú knihu), ktoré sa im podarilo vytvoriť, a to aj v prípade, že knižky ešte nie sú dokončené. Po prezentácii obrázkových kníh, ktoré sa pripravujú v rámci projektu sa predstavia aj ďalšie výukové materiály, ktoré sú vhodné na prácu s rómskymi deťmi a ich rodičmi (napr. ERI zo Slovinska predstaví viacjazyčné obrázkové knižky a materiály na posilnenie postavenia rómskych rodín, ktoré boli vyvinuté v rámci projektu *Nárast sociálneho a kultúrneho kapitálu v oblastiach s rómskou populáciou*). Po prezentácii prebehne malé cvičenie, počas ktorého sa účastníci zamyslia a podelia sa navzájom o svoje názory na nasledujúce otázky:

- Ako môžete vylepšiť obrázkové knihy, ktoré ste doposiaľ vytvorili?
- Aké je možné využitie obrázkových kníh a ďalších didaktických materiálov pri vykonávaní činností s deťmi, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov??

Na základe stanovísk účastníkov urobí školiťel záverečné zhrnutie.

Partneri v projekte KHETAUN:

8. časť:

Spoločná tvorba pokynov na vykonávanie *aktivít s deťmi, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov* na základe diskusií v priebehu školenia a skúseností všetkých účastníkov.

Výsledky:

- vytvoriť a zoznámiť sa so základnými zásadami, ktoré treba dodržiavať, aby sa úspešne zaviedli činnosti pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov;

Potrebné materiály:

- poznámky z časti 5 a 6 (partnerské učenie)
- poznámky z diskusií počas dvoch dní školenia
- PPT prezentácie z časti 2 a 4
- teoretický opis pozadia (bod 1 tohto vzdelávacieho modulu)
- papiere na flip chart
- perá/fixky.

Opis aktivity:

1. Práca v malej skupine (cca. 30 min):

- Vytvorte malé skupiny (napr. 4 účastníci z rovnakej krajiny / z toho istého predškolského zariadenia), a rozdajte každej skupine papiere na flipchart a perá/fixky;
- Každá skupina by mala vytvoriť vlastné pokyny na vykonávanie *aktivít pre deti, ktoré nie sú zaradené do predškolského vzdelávania a ich rodičov*.
Dôležité: do týchto pokynov by mali skupiny zahrnúť všetko to, čo považujú za dôležité pre vykonávanie týchto aktivít, ale mali by sa pri tom zamerať aj na témy, ktorým sa pri súčasnom vykonávaní aktivít nevenujú, a mali by byť aktualizované. Je dôležité, aby sa účastníci vo svojich pokynoch sústredili na všetko to, čo sa dozvedeli, čo zažili, o čom diskutovali atď. počas 2 dní tréningu, a o čom majú pocit, / vedia, že je to dôležité pre úspešnú realizáciu aktivít a zahrnuli to do nich.

2. Práca vo veľkej skupine (cca. 45 min):

- Každá skupina predstaví svoje pokyny a vysvetlí, prečo si vybrala práve tieto konkrétne prvky.
- Školiteľ si robí poznámky o každej z prezentácií a pokiaľ je to vhodné alebo potrebné okomentuje / podnieti diskusiu. Po prezentácii všetkých malých skupín spraví školiteľ záverečné zhrnutie, do ktorého zahrnie všetky témy/prvky zo všetkých skupín.

Partneri v projekte KHETAUN:

Uzavretie 2. dňa (Zamyslenie nad dňom a celým školením) (cca. 15 min)

V závere druhého dňa školenia školiteľ okomentuje a zamyslí sa nad informáciami získanými v priebehu aktivity "Mozaika očakávaní". Moderátor venuje osobitnú pozornosť tomu, či sa podarilo naplniť očakávania účastníkov, pokiaľ ide o pocity, ktoré by chcel zažiť, znalosti a zručnosti, ktoré by chceli získať a to, čo by počas školenia nechceli zažiť. V prípade, že sa niektoré očakávania nenaplnili, školiteľ uvedie dôvody, prečo sa nenaplnili a ako by sa dali v budúcnosti zrealizovať.

Partneri v projekte KHETAUN:

4. (Dodatočná) zdroje a odkazy

Uvedený zoznam obsahuje odkazy, ktoré boli použité pri tvorbe tohto modulu.

Brezovšek, M. (2008). Reševanje romske problematike v sloveniji s poudarkom na socialni inkluzivnosti romov v šolski sistem: Končno poročilo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Inštitut za družbene vede, Center za politološko raziskovanje.

Burger, K. (2010). How does early childhood care and education affect cognitive development? An international review of effects of early interventions for children from different social backgrounds. *Early Childhood Research Quarterly*, 25, 140–165. Retrieved from: http://ac.els-cdn.com/S0885200609000921/1-s2.0-S0885200609000921-main.pdf?_tid=543988ba-0624-11e5-b015-00000aabb0f26&acdnat=1432919060_44475d90c81a93d74b1282f52dde3bd2 (29. 5. 2015).

European Commission (2001). Communication from the Commission. Early Childhood Education and Care: Providing all our children with the best start for the world of tomorrow. Brussels, 17.2.2011 COM(2011) 66 final. Retrieved from: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0066:FIN:EN:PDF> (19. 8. 2016).

European Commission, Eurydice & EACEA (2009). Tackling Social and Cultural Inequalities through Early Childhood Education and Care in Europe. Brussels: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. Retrieved from: <http://eacea.ec.europa.eu/about/eurydice/documents/098EN.pdf> (19. 8. 2016).

European Commission/EACEA/Eurydice/Cedefop (2014). Tackling Early Leaving from Education and Training in Europe: Strategies, Policies and Measures. Eurydice and Cedefop Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/175EN.pdf (4. 2. 2015).

European Commission; Network on Childcare and Other Measures to Reconcile the Employment and Family Responsibilities of Men and Women (1996). Quality targets in services for young children: proposals for a ten year action programme. Brussels: European Commission Network on Childcare.

Friendly, M. (2007). How ECEC programmes contribute to social inclusion in diverse societies. *Early Childhood Matters*, 108, 7–10. Retrieved from: http://www.bernardvanleer.org/Promoting_social_inclusion_and_respect_for_diversity_in_the_early_years (8. 6. 2015).

Ghysels, J. & Van Lanker, W. (2011). The unequal benefits of activation: an analysis of the social distribution of family policy among families with young children. *Journal of European Social Policy*, 21(5), 472–485. Retrieved from: <http://esp.sagepub.com/content/21/5/472.full.pdf+html> (7. 6. 2015).

Partneri v projekte KHETAUN:

Kirilova D. & Repaire V. (2003). The innovatory practices in the field of education of Roma children. Council of Europe: Directorate of School, Out-of-School and Higher Education. Retrieved from http://www.coe.int/t/dg4/education/roma/Source/GoodPractice_EN.PDF (5.6.2016).

Lazzari, A. & Vandenbroeck, M. (2012). Literature Review of the Participation of Disadvantaged Children and Families in ECEC services in Europe. European Commission: Directorate – General for Education and Culture. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/236347330_Literature_Review_of_the_Participation_of_Disadvantaged_Children_and_Families_in_ECEC_Services_in_Europe_compiled_for_the_study_%27Early_childhood_education_and_care_ECEC_in_promoting_educational_attain (19. 8. 2016).

Lazzari, A. (2015). Quality and equal opportunities in European ECEC policies: current trends and future developments. Keynote speech at International conference “Quality and Equal Opportunities: Key Steps in Education and Care from Birth to 10 Years Old”, Rogaška Slatina, Slovenia, 20. - 21. 11. 2015.

Logan, L. (2012). Early Vocabulary Development and Reading Comprehension. A Research Paper. Warrensburg, Missouri: University of Central Missouri, Department of Education Leadership and Human Development. Retrieved from: http://centralspace.ucmo.edu/xmlui/bitstream/handle/10768/115/LLogan_LIBRARYSCIENCE.pdf?sequence=1 (13. 6. 2014).

Melhuish, E., Quinn, L., Hanna, K., Sylva, K., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I. & Taggart, B. (2006). The Effective Pre-School Provision in Northern Ireland (EPPNI) Project. Summary report. Belfast: Department of Education, Department of Health, Social Services and Public Safety, and Social Steering Group. Retrieved from: <http://www.deni.gov.uk/researchreport41.pdf> (27. 5. 2013).

NESSE (2009). Early Childhood Education and Care: Key lessons from research for policy makers. European Commission, Directorate-General for Education and Culture. Retrieved from: <http://www.nesse.fr/nesse/activities/reports/ecec-report-pdf> (29. 5. 2015)

Noailly, J., Visser, S. & Grout, P. (2007). The impact of market forces on the provision of childcare: Insights from the 2005 Childcare Act in the Netherlands. CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis. Retrieved from: www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/memo176.pdf (7. 6. 2015).

Official Journal of the European Communities, No L 123/ 16 (1992). Council Recommendation of 31 March 1992 on child care (92/241 /EEC). Retrieved from: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992H0241&from=EN> (5. 6. 2015).

OSI (2006). Roma Educational Initiative. Final report prepared for the Education Support Program of the Open Society Institute. OSI: Budapest. In: Key principles of a Quality Framework. Proposal for key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care. Report of the Working Group on Early Childhood Education and Care under the auspices of the European Commission. October 2014 (2014), p. 26. Retrieved from:

Partneri v projekte KHETAUN:

http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/documents/ecec-quality-framework_en.pdf (19. 8. 2016).

Presidency Conclusions (2002). Barcelona European Council, 15 and 16 March 2002. Retrieved from: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/71025.pdf (24. 9. 2014).

Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I. & Taggart, B. (2004). The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE) Project: Final Report. London: University of London, Institute of Education. Retrieved from: <http://eprints.ioe.ac.uk/5309/1/sylva2004EPPEfinal.pdf> (24. 9. 2014).

The Convention on the Right of the Child (1989). Retrieved from: <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx> (19. 8. 2016).

The Declaration of the Rights of the Child (1959). Retrieved from: <http://www.humanium.org/en/childrens-rights-history/references-on-child-rights/declaration-rights-child/> (19. 8. 2016).

The situation of Roma in 11 EU Member States: Survey results at a glance (2012). Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/2099-FRA-2012-Roma-at-a-glance_EN.pdf. (4.6.2016).

The Universal Declaration of Human Rights (1948). Retrieved from: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> (19. 8. 2016).

Urban, M., Vandenbroeck, M., Peeters, J., Lazzari, A. & van Laere, K. (2011). Competence Requirements in Early Childhood and Care. Final Report. London, Ghent: University of East London, Cass School of Education; University of Ghent, Department for Social Welfare Studies. Retrieved from: http://ec.europa.eu/education/library/study/2011/core_en.pdf (3. 1. 2015).

Vandenbroeck, M. & Lazzari, A. (2013). Accessibility of Early Childhood Education and Care (ECEC) for children from ethnic minority and low-income families. Transatlantic Forum on Inclusive Early Years. Investing in the development of young children from migrant and low-income families. 21–23 January 2013, Ghent, Belgium. Retrieved from: <http://www.vbjk.be/files/Accessibility%20of%20ECEC%20in%20EU%20for%20children%20from%20ethnic%20minority%20and%20low%20income%20families.pdf> (24. 9. 2014).

Vandenbroeck, M. & Lazzari, A. (2014). Accessibility of early childhood education and care: a state of affairs. European Early Childhood Education Research Journal, 22(3), 327–335.

Vandenbroeck, M. (2007). De-culturalising social inclusion and re-culturalising outcomes. Early Childhood matters. Bernard Van Leer Foundation. Retrieved from <http://www.bibalex.org/Search4Dev/files/293424/124163.pdf> (20.8.2016).

Partneri v projekte KHETAUN:

Vonta T., Rutar, S., Gril, A., Režek, M., Jager, J., Zgonec, P., Baranja, S. (2013). Začnimo na začetku: prispevek predšolskih programov k socialni vključenosti Romov. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Retrieved from: http://khetanes.si/doc/Rezultati/PUBLIKACIJE/Za%C4%8Dnimo%20na%20zacetku_elektronska%20izdaja_zasciteno.pdf (12.8.2016).

Vonta, T. (2006). Za uspešno integracijo romskih otrok v šolo je odlično komaj dovolj dobro. Šolsko polje, XVII: 5/6, 3-28.

Woodhead, M. (2014). Towards a comprehensive vision for early childhood: building life course, holistic, rights-based, equitable, and inclusive services. Keynote speech on International conference: Creating a society for all: re-considering early childhood services, Budapest, 10. – 12. 10. 2014. Retrieved from: <http://www.issa2014.hu/martin-woodhead> (19. 8. 2016).

5. Odporúčania pre užívateľov tréningového modulu

- Pokiaľ je to možné, jedným zo škooliteľov by mal byť zástupca rómskej komunity.
- Škoolitelia majú na tomto školení tri funkcie: plánovač, moderátor a sprostredkovateľ. Škooliteľ musí byť profesionálom vo všetkých týchto rolách.
- Fyzický priestor, kde vediete školenie, je dôležitý. Musí to byť súkromný priestor, kde ľudia, ktorí nie sú priamo zapojení do aktivít, nemôžu účastníkov pozorovať.
- Čo najčastejšie používajte príklady z reálneho života.
- Skúste čo najviac prepájať aktivity a teóriu s každodenným životom rómskej komunity.
- Je dôležité začať školenie vždy načas, a to najmä v prvý deň, pretože to stanoví očakávania od školenia.
- Dbajte, prosím, na to, že je veľmi dôležité, aby toto školenie vytvorilo otvorenú, bezpečnú, rešpektujúcu a dôvernú atmosféru v skupine už od úplného začiatku.
- Neustále miešajte účastníkov tak, aby mali možnosť jeden druhého lepšie spoznať.
- Je nesmierne dôležité, aby škoolitelia dobre zvládali dlhšie trvajúce ticho. Uvedomte si, že rôzni ľudia potrebujú na premýšľanie rôzne dlhý čas.

Partneri v projekte KHETAUN:

- Každý účastník by mal mať svoj zošit, či denník na zapisovanie nápadov. Počas školenia budete účastníkov viackrát žiadať, aby si zapísali svoje myšlienky, pocity alebo postrehy. Je užitočné, aby účastníci mali zápisky na jednom mieste, aby sa k nim v budúcnosti mohli vrátiť
- Rozlúčenie v pozitívnom duchu: Vždy sa lúčte s nádejou. Pripomeňte účastníkom, že je to tvrdá práca a cesta na celý život.
- Vždy pamätajte na to, že na konci školenia je potrebné poďakovať účastníkom, moderátorom a (prípadne) prekladateľom.

Partneri v projekte KHETAUN: